

УДК 378

DOI: <https://doi.org/10.17721/2415-3699.2025.22.09>

Алла МАРУШКЕВИЧ, д-р пед. наук, проф.

ORCID ID: 0000-0002-1969-7771

e-mail: marushkevich@ukr.net

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, Україна

РОЛЬ РІДНОЇ МОВИ Й РІДНОМОВНОГО ОТОЧЕННЯ В НАВЧАННІ ТА ВИХОВАННІ МОЛОДІ

Вступ. Аналізується актуальне питання важливості рідної української мови та рідномовного оточення у вихованні молодого покоління. Наголошується на змінах в економічному, політичному, культурному, освітньому житті суспільства, труднощах політичної ситуації в державі, що вплинули на втрату окремими людьми смисложиттєвих цінностей, зниження моральності і призвели до необхідності реформування соціальних інститутів і структур, зокрема й інституту сім'ї, у якій виховання дітей і молоді завжди було першочерговою справою.

Результати. Вказано на необхідність посилення діяльності родин та освітян із формування національної самосвідомості представників молодого покоління, вироблення ставлення до рідної мови як коду нації. Названо державні документи, які орієнтують на розширення україномовного освітнього простору, забезпечення мовно-освітніх потреб, формування високого рівня комунікативної культури кожної особистості. Зосереджено увагу на тлумаченні Івана Огієнка про мову як найцінніший скарб кожної національності, а родину як основну ланку у процесі рідномовного виховання. Констатовано, що в нашій державі створена Стратегія популяризації української мови до 2030 р. "Сильна мова – успішна держава", у якій сформована позиція науковців щодо способу життя й мислення молоді у майбутньому. Звернено увагу на дослідження вітчизняними вченими функціонування рідномовного оточення українців, які перебувають за межами рідної держави. Доведено, що навчання української мови в діаспорі спрямоване на формування україномовної особистості, уникнення мовного винародовлення. Акцентовано увагу на формуванні в елітних українських родинах у попередні століття особистої культури, культури мислення, мовлення, спілкування. Стверджено факт, що в рідномовному середовищі мова засвоюється у процесі реального життя, а в іншомовному – через його пізнання завдяки знанню мови.

Висновки. Обґрунтовано, що роль української мови й рідномовного оточення в навчанні та вихованні молоді є надзвичайно значущою, оскільки без них неможливий розвиток національної духовності, культура.

Ключові слова: українська мова, рідномовне оточення, навчання, виховання, духовність, культура.

Вступ

Розвиток України як самостійної держави в європейському та світовому співтоваристві викликав необхідність реформування життєвоважливих для її населення інститутів і структур. У державі через військове загострення відбуваються суттєві зміни в економічному, політичному, культурному, освітньому житті. В окремих громадян спостерігається зниження моральності та втрата смисложиттєвих цінностей. У цих умовах особливо актуальною є проблема виховання в молоді патріотизму шляхом посилення рідномовної освіти та спілкування рідною мовою у соціальній сфері, збереження духовності, звернення до історично складених традицій розвитку української родини.

Цінність родинного виховання базується на прикладі життєдіяльності старших представників роду в умовах родинно-побутової культури, яка знайшла своє втілення в озвучених рідною материнською мовою народних традиціях і звичаях. Пріоритетними напрямками діяльності кожного інституту нашого суспільства є формування національної самосвідомості особистості, розвиток етнічної ідентичності молодого покоління. У Концепції державної мовної політики України наголошено: "Незважаючи на задекларованість державного статусу української мови, аналіз мовної ситуації в державі свідчить про наявність політичних спекуляцій щодо її використання, що суперечить інтересам національної безпеки України, ставить під загрозу її суверенітет" (Верховна Рада України, 2010).

Ураховуючи функціональні особливості української мови й орієнтуючись на зміст Закону України "Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності" (2022), "Сімейного кодексу України" (редакція від 19.12.2024), Концепції державної мовної політики України (2010), Розпорядження Кабінету Міністрів України від 17 липня 2019 р. "Про схвалення Стратегії популяризації

української мови до 2030 року "Сильна мова – успішна держава" вбачаємо в ній потужний засіб інтелектуального, духовного, творчого розвитку народу й окремої особистості.

Метою статті є розкриття значущості рідної мови й рідномовного оточення в навчанні та вихованні молоді на сучасному етапі розвитку українського суспільства.

Завдання: розкрити вплив рідної мови та рідномовного оточення на формування україномовної особистості; акцентувати увагу на значенні рідної мови у процесі навчання та виховання молоді в умовах сьогодення.

Огляд літератури. Питання ролі рідної мови, значущості родини та рідномовного оточення в навчанні та вихованні молоді на сучасному етапі розвитку українського суспільства не втрачають актуальності і знаходять місце в роздумах, дискусіях, публікаціях учених, а також у родинах, серед представників української діаспори, закладах освіти. У Сімейному кодексі України зазначено: "Батьки зобов'язані виховувати дитину в дусі поваги до прав та свобод інших людей, любові до своєї сім'ї та родини, свого народу, своєї Батьківщини" (Верховна Рада України, 2002; 2024). Вони орієнтують на повагу до моральних законів свого народу, своїм прикладом пропагують цінності шлюбу, що підтримує соціальну та культурну спадкоємність поколінь, сприяє зміцненню інституту сім'ї. Незаперечною є теза: "Сім'я – це сполучна ланка між різними поколіннями, хранителька духовних і культурних традицій" (Георгадзе, 2017, с. 59), що впливає на якість і спосіб життя й розвиток суспільства. Важливими щодо традиційного родинного виховання українців і педагогічних умов формування сімейних цінностей є публікації Л. І. Йовенко, І. Г. Терешко, Т. О. Георгадзе; вагомими працями з питань значення мови для саморозвитку особистості в сучасному українському суспільстві – О. А. Шумейко; значущими стосовно мови у світоглядних орієнтаціях українців – О. Є. Салогубової;

© Марушкевич Алла, 2025

цінними щодо розвитку рідномовної освіти українців в умовах західної діаспори – С. З. Романюк, І. С. Руснак та М. С. Василик.

Найчастіше помічаємо інтерес до розгляду питань, які стосуються збереження та поширення української мови у працях І. І. Огієнка, зокрема його рідномовному катехизисі для вчителів, робітників пера, духовенства, адвокатів, учнів, студентства і, загалом, широкого громадянства "Наука про рідномовні обов'язки". До тих, хто не байдужий до формування україномовної особистості сучасного громадянина і доводить важливість у цьому процесі родинного впливу, рідномовного оточення, позицій відомих постатей, визначних діячів освіти, науки, культури, мистецтва долучається все більше учених педагогів і практиків.

Результати

Свого часу Іван Огієнко ввів до наукового обігу поняття "рідномовне виховання", стверджуючи, що "Найцінніший ґрунт для духовного виховання сильного характеру – то рідна мова" (Огієнко, 1995, с. 27). Він доводив, що "Хто в родині своїй розмовляє нерідною мовою, той стоїть на дорозі до мовного винародовлення, – найбільшого неспрошеного гріху супроти свого народу" (Огієнко, 1995, с. 14). На його переконання використання рідної мови у процесі родинного виховання сприяє зміцненню національного духу, розвитку національної ідентичності, яка передається з покоління в покоління.

Розвиток україномовного спілкування забезпечувався насамперед у родині, оскільки вона є тією складовою суспільства, у якій найбільше відбувалось становлення особистості, самоактуалізація та соціалізація її членів. Здавна відомо, що в українських родинах привчали до культури мовлення, стриманості й коректності у висловлюваннях, використовуючи водночас загадки, скоромовки, лічилки тощо. Проте підходи до родинного виховання дещо змінилися через труднощі економічної та політичної ситуації в державі, а також поглиблення демографічної кризи, пов'язаної зі старінням суспільства, зниженням рівня народжуваності в ньому, від'їздом на проживання за межі нашої держави значної кількості молодих людей. Використання рідної мови у спілкуванні наших співвітчизників через зазначені процеси теж зазнало змін, але вона розвивалась і вдосконалювалась завдяки праці освітян, митців, науковців, політичних і релігійних діячів, які були й залишилися відданими Україні творцями. Процес оволодіння нею досить тривалий, тому й нині важливим залишається вплив родини, у якій виробляється ставлення дитини до рідного слова, історії й культури свого народу, знання свого родоvodu, поцінування рідної землі.

Мова, виконуючи в суспільстві функції спілкування, повідомлення та впливу, є одним із найважливіших засобів виховання та вираження внутрішнього світу особистості. Вона пов'язує покоління, оскільки створена їхніми зусиллями і, безумовно, здійснює вплив на формування свідомості. "Кожен момент діяльності обумовлюється думкою і її основним носієм – мовою" (Шумейко, 2019, с. 117), – справедливо наголошено у праці О. А. Шумейко. Відомо, що чим досконаліше людина володіє мовою, тим яскравіше сприймається оточенням як особистість. Неможливо не погодитись, що "мова – один із факторів самоорганізації суспільства і невід'ємна ознака таких спільнот як народність, нація" (Шумейко, 2019, с. 118). У народі існує переконання, що знання рідної мови є ознакою рівня освіченості людини. Нею потрібно етично спілкуватись, усвідомлюючи, що "вибір

мовних засобів насамперед залежить від культури особистості" (Шумейко, 2019, с. 121).

У нашій державі створена Стратегія популяризації української мови до 2030 р. "Сильна мова – успішна держава" (Верховна Рада України, 2019). Вона спрямована на рідномовне навчання та виховання молодих українців, яке є продовженням родинного виховання і "формування розвиненого та функціонального мовного середовища та культурного простору, у якому житиме й розвиватиметься покоління нинішніх дітей" (Верховна Рада України, 2019). У ній підтримана переконлива позиція науковців щодо представників нинішнього покоління, які у прийдешньому орієнтуватимуться не на установки офіційних структур, а на спосіб життя й мислення тих, з ким важливо співпрацювати, "знання та навички набуватимуть і розвиватимуть за посередництва неформальних горизонтальних зв'язків і способів отримання інформації" (Верховна Рада України, 2019). У зв'язку з цим розглядається питання про створення умов для продуктивної рідномовної комунікації та взаємодії українців між собою задля їхнього особистісного та професійного розвитку. Серед очікуваних результатів реалізації Стратегії у 2030 р. розглядаються формування комфортного україномовного середовища та підвищення престижу української мови, створення умов для задоволення рідномовних потреб українців за кордоном (Верховна Рада України, 2019).

Названим документом передбачене домінування рідної української мови в засобах масової інформації, діяльності органів державної влади, місцевого самоврядування, правоохоронних органів, Збройних сил України, інших утворених відповідно до законів військових формувань, державних і комунальних підприємств, установ та організацій (Верховна Рада України, 2019).

Виходячи з цього, звернемо увагу на забезпечення функціонування рідномовного оточення українців, які перебувають за межами рідної держави, досліджене вітчизняними вченими. Науковці доводять, що в Канаді, у місцях компактного проживання наших співвітчизників, існує широка мережа україномовних закладів освіти. Там функціонують недільні та вечірні школи з викладанням українською мовою, українсько-англійські класи, україномовні класи, факультети в університетах тощо. Відомо, що половина українських програм фінансується урядом країни, а половина – приватними фондами (Руснак, & Василик, 2020, с. 28).

Свідомі діячі української діаспори переконані, що рідна українська мова є не лише мовою родини, а й мовою спілкування у громаді, середовищі спільноти. У багатьох країнах свого проживання вони доклали зусиль для введення української мови у практику навчання. На їхнє переконання, у наш час за кордоном "потреба в наявності й роботі українознавчих шкіл не зникає" (Руснак, & Василик, 2020, с. 29). У США вони працюють над створенням сприятливих умов для життєдіяльності українців в імміграції, збереження національної самобутності, розвитку традиційної української культури. У цій країні засновані школи українознавства, які поділяються на нижчий, середній і вищий ступені й охоплюють учнів від 6 до 18 років життя. При них функціонують дитсадочки та підготовчі класи, розраховані на школярів до 6 років. Навчання учні закінчують іспитом перед комісією, призначеною управою шкільної ради. В окремих штатах випусникам нараховують "кредити" за вивчення української мови (Руснак, & Василик, 2020, с. 29).

За інформацією з праць відомих дослідників у Австралії працює ряд українських суботніх шкіл, до складу відділів

яких входять дитсадок, дошкілля, 1–7 класи і три курси українознавства. При окремих із них (залежно від потреби) відкрито курси педагогічної школи, на яких навчають молодих учителів. Відомо, що "одним із найважливіших результатів політики багатокультурності в Австралії для українців стало те, що їхня рідна мова визнана матрикуляційною, тобто предметом вступного іспиту до закладів вищої освіти" (Руснак, & Василик, 2020, с. 29–30).

Варто зазначити, що українці Великої Британії досягли успіхів у розвитку рідномовного шкільництва. У країні функціонує 10 шкіл українознавства (лише в чотирьох з них діти навчаються до 10 класу). Серед найвідоміших є "школи українознавства імені пречистої Діви Марії у Лондоні та імені Тараса Шевченка у Манчестері. Закінчуючи названі заклади освіти, учні отримують системні знання з української мови, літератури, історії, географії України та народознавства" (Руснак, & Василик, 2020, с. 29–30).

Аналіз розвитку рідномовного шкільництва українців у Великобританії сприяє усвідомленню того, що школи українознавства в цій країні сприяють національному самозбереженню та поширенню української мови серед наших співвітчизників. Однак, проблемою українознавчого шкільництва в наш час є зменшення численності учнів через зниження народжуваності в сім'ях етнічних українців, зростання кількості змішаних подружжів, асиміляція, різний рівень володіння українською мовою, оскільки для багатьох учнів вона вже стала іноземною тощо (Руснак, & Василик, 2020, с. 30).

Дослідження розвитку рідномовної освіти та виховання українців за кордоном дає підстави стверджувати, що навчання української мови в діаспорі спрямоване на формування україномовної особистості, збереження від мовного винародовлення, зв'язок з материковими українцями та знання про батьківщину своїх предків. До того ж, перспективи їхньої майбутньої успішної кар'єри пов'язані з рідномовною підготовкою, комунікативними навичками та здібностями. Чимало структур та інституцій у нашій країні прагнуть мати вплив на їхнє формування у юних українців. Проте жодна з них не може замінити в цьому плані впливу родини. "Наукові дослідження питання цінностей (ураховуючи багатовіковий досвід, зокрема, християнського вчення), – на переконання учених, – повинні стати основою в питаннях формування сімейної політики країни" (Георгадзе, 2017, с. 60). Незважаючи на те, що економічні, соціально-політичні ситуації накладають відбиток на все, що дбайливо оберігали наші предки, життєві ситуації спонукають нас задумуватись над тим, що "тільки дружна сім'я здатна вберегти нас в цьому складному світі" (Георгадзе, 2017, с. 61).

Спілкуючись рідною мовою молоді люди поводяться відповідно до культури поведінки старших членів своїх родин, і мовний контекст впливає на зміни у їхній поведінці. Саме завдяки опануванню рідної мови молодь активно засвоює соціальний досвід і особливості поглядів на світ своїх найрідніших людей. Якщо звернути увагу на досвід родинного виховання в елітних українських колах, то можна помітити, що компонентом моделі виховання елітарної особистості є мовнево-культурний аспект. Українські дослідники стверджують, що вітчизняна еліта кінця XIX – початку XX ст. сформувала український риторичний ідеал. Вони переконують, що "В умовах заборон український риторичний ідеал стає пристрасним, вольовим, образним, багатожанровим. Його формують історичні праці і політичні промови М. Грушевського, мовні дискусії М. Коцюбинського, І. Огієнка, Олени Пчілки, Б. Грінченка, поетична мова Лесі Українки, творчий доробок Т. Рильського й інших представників української

еліти" (Йовенко, & Терешко, 2010, с. 196–197). На переконання вчених, риторичний ідеал української еліти серед інших включав "мовну довершеність", "відкритість оратора до людей", "ґрунтовні знання з багатьох наук", "вільне володіння українською літературною мовою", "виразне індивідуальне мовомислення" (Йовенко, & Терешко, 2010, с. 196–197). В елітних українських родинах структурними компонентами виховання риторичного ідеалу кінця XIX – початку XX ст. були: риторична етика батьків, культура мислення й мовлення, культура спілкування, особиста культура (Йовенко, & Терешко, 2010, с. 196–197).

Формування особистості відбувається в комунікативному просторі рідномовного середовища, хоча в умовах сьогодення в багатьох родинах підтримується оволодіння дітьми іноземними мовами. За взаємодії накопиченого особистістю рідномовного й іноземного досвіду спілкування та усвідомлення потреби застосування знань в іноземній сфері особистість має шанс реалізуватися в подальшій життєдіяльності.

Натепер, в умовах широкомасштабної агресії росії проти України, із прикриття зазначаємо, що багато наших співвітчизників досі не використовують рідну мову в повсякденному житті. Вважаючи українську мову одухотворенням нашого життєдайного середовища, Василь Лизанчук констатував: "Мільйонам громадян довелося покинути Україну з початку широкомасштабного російського вторгнення. Вимушений переїзд – наша зустріч з Європою віч-на-віч, в якій ми маємо показати себе не російськомовними українцями, а нацією, яка гідна своєї держави" (Лизанчук, 2022).

На переконання Івана Огієнка, "Рідна мова глибоко просякає наше духовне життя – приватне і державне" (Огієнко, 1995, с. 11). Вона належить до соціальних і духовних цінностей народу, у ній найяскравіше виявляється ментальність українця. Обстоюючи єдність і соборність української нації й держави, вчений наголошував, що "тільки рідна мова приносить людині найбільше і найглибше особисте щастя, а державі – найсильніші патріотичні характери" (Огієнко, 1995, с. 11).

Сучасні заклади вищої освіти володіють надзвичайно великими можливостями для створення такого мотиваційного педагогічного, психологічного й інформаційного середовища, яке б культивувало в людині та суспільстві "морально-духовну потребу опанувати українську мову, сприяти її повноправному функціонуванню, а також утверджувало порозуміння між людьми, громадянську злагоду у вільній від московських загарбників Україні, толерантність існування національних культур" (Лизанчук, 2022).

У суспільстві помітною є духовна криза молоді, яка своєю більшістю прагне виїзду за кордон, плануючи швидко підвищити матеріальний рівень, просунутись на професійному рівні. На переконання учених криза "... внесла більш раціональне бачення світу, загострила деякі характерні якості, як то стремління до індивідуальної свободи та чутливе сприйняття дійсності, відкрила очі на дійсне становище економіки та політики ..." (Салогубова, 2009, с. 57).

Дослідники проблеми розвитку рідномовної освіти українців в умовах західної діаспори (XX – початку XXI ст.) Світлана Романюк висловила своє бачення необхідності впровадження в сучасній системі освіти України теоретичного і практичного досвіду навчання української мови в західній діаспорі. Серед її рекомендацій з цього питання виокремлюємо найактуальніші, ті, які стосуються підписання угод про співпрацю в галузі рідномовної освіти з державними, громадськими освітніми закладами і структурами країн проживання українців; проведення спільних

наукових заходів з обміну досвідом навчання української мови; вивчення, систематизації та впровадження позитивного досвіду зарубіжних українців із проблем рідномовної освіти (Романюк, 2015).

Дискусія і висновки

У нинішніх умовах життя українського суспільства, яке перебуває під впливом широкомасштабної російської агресії проти нашої держави, у молодого покоління загострились характерні якості, що потребують підвищеного впливу в навчанні та вихованні юнаків і дівчат рідномовного оточення й української мови, оскільки без них неможливий розвиток їхньої національної духовності, культури. Рідна українська мова здійснює вплив на формування свідомості молодих громадян і традиційно вважається не лише мовою родини, а й мовою спілкування в громаді.

Згідно зі ст. 12 "Ключові індикатори ефективності реалізації державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності" Закону України "Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності" серед таких індикаторів вказані "збільшення кількості громадян, які володіють українською мовою"; "збільшення обсягів україномовного інформаційного та культурного продукту" (Верховна Рада України, 2023).

У комунікативному просторі рідномовного середовища засвоєння мови відбувається швидше, ніж в іншомовному. Натепер значущим є підвищення престижу української мови шляхом запровадження у всіх сферах життя українців єдиної мовної політики, розвитку в молоді почуття національної приналежності, створення умов для задоволення рідномовних потреб закордонних українців, формування комфортного україномовного середовища. У цій ситуації "Рідномовний катехізис" ("Наука про рідномовні обов'язки") Івана Огієнка повинен стати своєрідним статутом у галузі мовної політики й освіти задля забезпечення державності українського народу, підняття його культурного рівня, виховання національно-патріотичних почуттів.

Джерела фінансування Це дослідження не отримало жодного гранту від фінансової установи в державному, комерційному або некомерційному секторах.

Список використаних джерел

- Верховна Рада України (2002, 2024). *Сімейний Кодекс України* (Закон України № 2947-III. Із змінами, внесеними згідно із Законом. № 4073-IX від 20.11.2024). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text>
- Верховна Рада України (2010). *Концепція державної мовної політики*. Схвалено Указом Президента України від 15 лютого 2010 року № 161/2010. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/161/2010#Text>
- Верховна Рада України (2019). *Про схвалення Стратегії популяризації української мови до 2030 року "Сильна мова – успішна держава"*. Розпорядження від 17 липня 2019 р. № 596-р. Із змінами, внесеними згідно з Розпорядженнями КМ № 1585-р від 16.12.2020, № 474-р від 19.05.2021. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/596-2019#Text>
- Верховна Рада України (2023). *Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності* (Закон України від 13.12.2023, № 2834-IX). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2834-20#Text>
- Георгадзе, Т. О. (2017). Педагогічні умови формування сімейних цінностей в учнів 5–9 класів загальноосвітніх навчальних закладів. *Сучасні проблеми та перспективи розвитку психології і педагогіки* (с. 59–62). Таврійський національний університет імені В. І. Вернадського. Видавничий дім "Гельветика". <https://tnu.edu.ua/sites/default/files/normativbasa/tnupsiho-peddekabr2017m.pdf>
- Іовенко, Л. І., & Терешко, І. Г. (2010). *Традиційне родинне виховання українців*. РВЦ "Софія".

Лизанчук В. (2022, 7 червня). Українська мова – одухотворення нашого життєдайного середовища. *Голос України*, № 13185. <http://www.golos.com.ua/article/361045>

Огієнко, І. І. (1995). *Наука про зобов'язання рідної мови*. Обов'язки. "Фенікс".

Романюк, С. З. (2015). Розвиток рідномовної освіти українців в умовах західної діаспори (XX – початок XXI століття [Дис. д-ра пед. наук]. Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича. https://ihed.org.ua/wp-content/uploads/2019/01/Romanyuk_23.12.2015_disertac.pdf

Руснак, І. С., & Василик, М. С. (2020). Сучасні тенденції розвитку рідномовної освіти закордонних українців. У Г. І. Дідук-Ступ'як, Т. М. Миколенко, М. В. Пігур (Ред.), *Актуальні проблеми лінгводидактики в сучасному освітньому середовищі* (с. 27–31). Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка. http://dSPACE.tnpu.edu.ua/bitstream/123456789/16501/1/rusnak_i.pdf

Салогубова, О. Є. (2009). Мова в світоглядних орієнтаціях українців. *Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії*, 38, 52–59. https://old-zdia.znu.edu.ua/gazeta/VISNIK_38_5.pdf

Шумейко, О. А. (2019). Значення мови для саморозвитку особистості в сучасному українському суспільстві. У Гетьман А. П. (Ред.), *Проблеми саморозвитку особистості в сучасному українському суспільстві* (с. 117–123). Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого. Право. https://dSPACE.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/16939/1/Shumeyko_117-121.pdf

References

- Georgadze, T. O. (2017). Pedagogical conditions for the formation of family values in students of grades 5–9 of secondary educational institutions. In *Modern problems and prospects for the development of psychology and pedagogy* (pp. 59–62). Tavrichesky National University named after V. I. Vernadsky. Publishing house "Helvetica" [in Ukrainian]. <https://tnu.edu.ua/sites/default/files/normativbasa/tnupsiho-peddekabr2017m.pdf>
- Lyzanchuk V. (2022, 7 June). Ukrainian Language – The Spiritualization of Our Life-Giving Environment. *Voice of Ukraine*, № 13185 [in Ukrainian]. <http://www.golos.com.ua/article/361045>
- Ogienko, I. I. (1995). *Science of Native Language Obligations*. "Phoenix" [in Ukrainian].
- Romanyuk, S. Z. (2015). Development of Native Language Education of Ukrainians in the Conditions of the Western Diaspora (XX – early XXI centuries) [Doctoral dissertation of Pedagogical Sciences, Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University] [in Ukrainian]. https://ihed.org.ua/wp-content/uploads/2019/01/Romanyuk_23.12.2015_disertac.pdf
- Rusnak, I. S., & Vasylyk, M. S. (2020). Modern trends in the development of native language education of Ukrainians abroad. In G. I. Diduk-Stup'yak, T. M. Mykolenko, & M. V. Pigur (Eds.), *Current problems of linguistic didactics in the modern educational environment* (pp. 27–31). Volodymyr Hnatyuk Ternopil National Pedagogical University [in Ukrainian]. http://dSPACE.tnpu.edu.ua/bitstream/123456789/16501/1/rusnak_i.pdf
- Salogubova, O. Ye. (2009). Language in the Worldview Orientations of Ukrainians. *Humanitarian Bulletin of the Zaporizhzhia State Engineering Academy*, 38, 52–59 [in Ukrainian]. https://old-zdia.znu.edu.ua/gazeta/VISNIK_38_5.pdf
- Shumeyko, O. A. (2019). The importance of language for the self-development of the individual in modern Ukrainian society In A. P. Hetman (Ed.), *Problems of self-development of the individual in modern Ukrainian society* (pp. 117–123). Yaroslav the Wise National Law University [in Ukrainian]. https://dSPACE.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/16939/1/Shumeyko_117-121.pdf
- Verkhovna Rada of Ukraine (2002, 2024). *Family Code of Ukraine* (Law of Ukraine No. 2947-III. As amended by Law No. 4073-IX of 20.11.2024) [in Ukrainian]. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text>
- Verkhovna Rada of Ukraine (2010). *Concept of State Language Policy*. Approved by Decree of the President of Ukraine No. 161/2010 of February 15, 2010 [in Ukrainian]. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/161/2010#Text>
- Verkhovna Rada of Ukraine (2019). *On approval of the Strategy for the Popularization of the Ukrainian Language until 2030 "A Strong Language is a Successful State"*. Order of July 17, 2019 No. 596-r. As amended by the Orders of the Cabinet of Ministers No. 1585-r of December 16, 2020, No. 474-r of May 19, 2021 [in Ukrainian]. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/596-2019#Text>
- Verkhovna Rada of Ukraine (2022). *On the Basic Principles of State Policy in the Sphere of Promoting Ukrainian National and Civic Identity* (Law of Ukraine of 13.12.2022, No. 2834-IX) [in Ukrainian]. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2834-20#Text>
- Yovenko, L. I., & Tereshko, I. G. (2010). *Traditional Family Education of Ukrainians*. Sofia [in Ukrainian].

Отримано редакцією журналу / Received: 15.05.25
Прорецензовано / Revised: 27.07.25
Схвалено до друку / Accepted: 01.08.25

Alla MARUSHKEVYCH, DSc (Ped.), Prof.
ORCID ID: 0000-0002-1969-7771
e-mail: marushkevich@ukr.net
Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

THE ROLE OF HOME LANGUAGE AND HOME LANGUAGE ENVIRONMENT IN THE EDUCATION AND UPBRINGING OF YOUTH

B a c k g r o u n d . *The article studies the pressing issue of the importance of the Ukrainian language and home language environment in educating the young generation. It highlights changes in the economic, political, cultural, and educational life of society, as well as the challenges of the political situation in the country, which have led some individuals to lose their core life values, experience moral decline, and necessitate reforms in social institutions and structures, including the institution of family, where the upbringing of children and youth has always been a priority.*

R e s u l t s . *The article focuses our attention on the need to strengthen the efforts of families and educators in fostering national self-awareness among young people and in cultivating an attitude toward the native language as the nation's code. It lists state documents that explore expanding the Ukrainian language educational space, meeting language and educational needs, and developing a high level of communicative culture in individuals. The interpretation of Ivan Ohienko regarding language as the most valuable treasure of every nationality and family as the key link in the process of home language education is highlighted.*

The article declares that Ukraine has developed the Strategy for Promoting the Ukrainian Language until 2030, "Strong Language – Successful State," which formulates the scientific perspective on the lifestyle and mindset of future generations. Attention is drawn to studies by Ukrainian scholars on the functioning of the home language environment for Ukrainians living outside their homeland. It is proven that teaching the Ukrainian language in the diaspora aims to develop a Ukrainian-speaking identity and prevent linguistic assimilation.

A special focus is placed on the formation of individual culture, intelligence culture, speech, and communication in elite Ukrainian families within the past centuries. The article asserts that in a home language environment, language is acquired through real life experiences, whereas in a foreign language environment, it is mastered through cognitive processes.

C o n c l u s i o n s . *It is substantiated that the role of the Ukrainian language and home language environment in the education and upbringing of youth is extremely significant, as without them, the development of national spirituality and culture is impossible.*

K e y w o r d s : *Ukrainian language, home language environment, education, upbringing, spirituality, culture.*

Автор заявляє про відсутність конфлікту інтересів. Спонсори не брали участі в розробленні дослідження; у зборі, аналізі чи інтерпретації даних; у написанні рукопису; або в рішенні про публікацію результатів.

The author declares no conflicts of interest. The funders had no role in the design of the study; in the collection, analyses or interpretation of data; in the writing of the manuscript; or in the decision to publish the results.